

PRIBINOVE SLÁVNOSTI AKO PRIPOMIENKA CIRKEVNO-NÁRODNEJ VEĽKOMORAVSKEJ TRADÍCIE

RÓBERT A R P Á Š

ARPÁŠ, Róbert. The Pribina anniversary as a celebration of the religious and national tradition of Great Moravia. *Historický časopis*, 2017, 65, 4, pp. 655-674, Bratislava.

The 1930s was an extraordinarily complex period in Czechoslovakia. The economic crisis contributed to the new escalation of the nationality problem. The discontented regions also included Slovakia, where the people had reservations towards the ideology of the state "Czechoslovak nation". A basic factor was also the conservative inclinations of the Slovak people and the associated influence of Christianity. The government endeavoured to use this in favour of Czechoslovak unity, since according to the knowledge of the time, 1933 would be the 1100th anniversary of the consecration of the first Christian church in the territory of Czechoslovakia. However, the defenders of Slovak national aspirations also attempted to use Prince Pribina's historic act in their favour. The supporters of the two camps came into conflict on the main day of the so-called Pribina celebrations, and this influenced the later perception of the whole event. However, it was a distorted picture because the anniversary was celebrated over several months. Emphasis on the antiquity and cultural maturity of Slovakia predominated during most of the associated events.

Key words: Christianity. Pribina. Slovakia. Autonomy. Czechoslovak nation.

Začiatok tridsiatych rokov 20. storočia bol v prvej Československej republike mimoriadne zložitý. Podobne ako ostatné štáty sveta aj Československo zasiahla hospodárska kríza, navyše československá ekonomika patrila k najviac postihnutým. Neutešená ekonomická situácia mala prirodzene dopady aj na politickú scénu, kde narastali radikálne tendencie. Problémy, ktoré sa dovtedy centrálnej vláde darilo tmiť, sa v zložitých pomeroch hlásili s novou silou. To sa týkalo i Slovenska, ktoré sa pasovalo s problémom potlačovaného nacionalizmu.¹ Mnoho obyvateľov tohto religiózne založeného regiónu mladého československého štátu sa v ťažkých časoch tradične utiekalo k viere. A práve v tomto období sa naskytla výnimočná príležitosť na pripomenutie si kresťanského dedičstva Slovenska, navyše spojeného so štátom propagovanou česko-slovenskou vzájomnosťou, ktorej počiatky sa spájali s veľkomoravským obdobím. Podľa dobových

---

1 Aj to bol jeden z dôvodov, prečo HSEŠ podala v roku 1930 na pôde československého zákonodarného zboru v poradí druhý návrh zákona na autonómny štatút Slovenska. Pozri napr. RYCHLÍK, Jan. *Češi a Slováci ve 20. století. Česko-slovenské vztahy 1914–1945*. Bratislava : Academic Electronic Press; Praha : Ústav T. G. Masaryka, 1997, s. 121-123. ISBN 80-88880-10-6. K otázke identity pozri napr.: KÍČKOVÁ, Adriana – KÍŠŠOVÁ, Mária. Czechoslovak identity and history course books in the Czechoslovak Republic (1918–1939). In *History of education & children's literature*. ISSN 1971-1093, 2015, vol. 10, č. 1, s. 235-249.

odborných názorov malo na rok 1930 alebo 1933 pripadnúť 1100. ročné výročie posvätenia prvého kresťanského chrámu na území československého štátu, ktorým bol Pribinov kostol v Nitre.² Udalosť takého zásadného významu mala byť pripomenutá zodpovedajúcim spôsobom.

O problematike Pribinových osláv dosiaľ nevznikla žiadna monografia, štúdií však bolo publikovaných viacero. Ich záujem sa však koncentroval predovšetkým na priebeh jedného dňa – 13. augusta 1933 – keď došlo ku konfliktnej situácii, ktorá narušila priebeh podujatia a zmenila jeho zameranie.³ Autori tak akceptovali obraz, ktorý bol o akcii vytvorený dodatočne, ako dôsledok politického boja medzi vládnym táborom a opozičnou Hlinkovou slovenskou ľudovou stranou. Pribinove slávnosti týmto dostali nálepku autonomistickej protivládnej demonštrácie.

S takýmto hodnotením, ako zamýšľam rozobrať v nasledujúcom texte, nemožno celkom súhlasiť. Ako už bolo uvedené, toto hodnotenie sa vzťahuje k jednej konkrétnej udalosti. Tá však bola iba jedným dielikom podstatne rozsiahlejšej a pestrejšej mozaiky. Nie že by sa pri iných sprievodných podujatiach Pribinových osláv neobjavili názory odsudzujúce centralistický režim presadzovaný ústrednou vládou. Nebolo to však v takej agresívnej forme ako práve v problematický deň 13. augusta. V celkovom hodnotení osláv dominoval skôr dôraz na starobylosť a kultúrnu vyspelosť Slovenska. Táto štúdia preto upriami pozornosť na celý komplex podujatí, ktoré boli súčasťou osláv pribinovského jubilea. Jej ambíciou je doplniť niektoré, historiografiou dosiaľ opomínané udalosti späť s uvedeným výročím.⁴

-
- 2 Problematika datovania vzniku Pribinovho chrámu bola predmetom rozsiahlej a dlhodobej vedeckej diskusie. Jej závery najnovšie zhrnul Peter Ivanič, ktorý sa prikláňa k prevažujúcemu názoru, že k udalosti došlo najpravdepodobnejšie v roku 828. IVANIČ, Peter. Pribinov kostol v Nitre v zrkadle historiografie. In *Konštantínove listy*, 1/2008, s. 60- 69. ISSN 1337-8740.
  - 3 Z najnovších prác je treba spomenúť napr. ZMÁTLO, Peter. Pribinove slávnosti v Nitre v auguste 1933: skúška československého režimu a štátnosti. In *Historica Olomucensia* 44/2013, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 133-158, ISSN 1803-9561; BARTLOVÁ, Alena. Využitie tradícií a jubilejných osláv v propagačnej politike HSLS v prvej polovici 30. rokov 20. storočia. In *Človek a spoločnosť*, 2004, č. 3, ISSN 1335-3608 dostupné na <http://www.saske.sk/cas/archiv/3-2004/08Bartlova.html> [cit. 2016-08-22]; MAGDOLENOVÁ, Anna. Pribinove slávnosti v Nitre roku 1933. In MARSINA Richard (ed.). *Nitra v slovenských dejinách*. Vrútky : Matica slovenská, 2002, s. 356-368, ISBN 80-7090-625-1; ZUBÁČKA, Ida. *Nitra za prvej Československej republiky*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa Fakulta humanitných vied, 1997, s. 51-56, ISBN 80-8050-113-0 alebo aj reprezentačnú publikáciu HETĚNYI, Martin – IVANIČ, Peter. *Cyrilo – metodské dedičstvo a Nitra*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2012, s. 62-64, ISBN 978-80-558-0060-8. Zmátlo Magdolenovej, Bartlovej a Zubáckej vytýka, že nevyužili pražské archívy, ktoré poskytujú dostatok prameňov ku skúmanej problematike. Pri porovnaní prameňovej bázy pražských archívov a nitrianskeho archívu (za láskavé poskytnutie materiálu autor ďakuje Veronike Lihanovej), z ktorého vychádza napr. Zubáčka, však môžeme skonštatovať, že zdroje z Nitry nie sú o nič chudobnejšie než materiály pražskej proveniencie. S ohľadom na hore uvedené štúdia využíva predovšetkým vlastný výskum autora, ktorý realizoval vo viacerých pražských archívoch.
  - 4 Pokusom o komplexné poňatie podujatia bola štúdia Idy Zubáckej z roku 2003. ZUBÁČKA, Ida. Nitra – kolíska slovenskej štátnosti. Príspevok k 70. výročiu Pribinových slávností. In WIEDERMANN Egon (ed.). *Studia historica nitriensia II*. Nitra : FF UKF, 2003, s. 255-271, ISBN 80-8050-702-3. Zubáčka sa v texte snažila postihnúť aj sprievodné podujatia, čím podstatne rozšírila doterajšie poznatky. Rovnakou motiváciou bola vedená aj veľmi dobrá diplomová práca Veroniky Lihanovej iniciovaná a vedená autorom – LIHANOVÁ, Veronika. *Pribinove slávnosti v Nitre v roku 1933*. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa, 2014, 64 s.

Príprava podujatia

Pribinove slávnosti ako súbor viacerých nadväzujúcich akcií mali byť koordinované prípravným výborom. Komitét vytvorili už 12. apríla 1930 na prípravnej porade, ktorá sa konala v sídle nitrianskeho biskupa.⁵ Na stretnutí sa okrem hostiteľa – biskupa Karola Kmeťka zúčastnili trnavský biskup Pavol Jantusch, veliteľ nitrianskej vojenskej posádky gen. Miloš Žák, okresný náčelník v Nitre Rudolf Haláchy, generálny vikár Anton Bartoššík, kanonik Jozef Turček, kanonik Andrej Cvinček, nitriansky farár Koloman Szmida, riaditeľ štátneho reálneho gymnázia v Nitre Jozef Rozim, starosta mesta Nitra Karol Cobori, správca fary Nitra-horné mesto Konštantín Ballarín, hlavný dozorca cirkevných škôl Eugen Filkorn⁶, špirituál Rudolf Formánek, gymnaziálny profesor v Bratislave Juraj Hodál, úradník trnavského biskupstva Ambroz Lazík, misionár Spoločnosti slova božieho v Nitre Alojz Weiner, tajomník Spolku svätého Vojtecha Valér Vnuk a biskupský tajomník v Nitre Eduard Nécsey. Pod predsedníctvom biskupa Kmeťku prítomní ustanovili užší prípravný výbor v zložení M. Žák, R. Haláchy, J. Turček, K. Cobori, E. Nécsey, na čele ktorého stál K. Kmeťko.⁷ Zápisnicu z porady spolu so žiadosťou o podporu, návrhy a pokyny ohľadne priebehu osláv, ako aj zabezpečenie popularizácie akcie prostredníctvom Československej tlačovej kancelárie zaslal nitriansky biskup československej vláde prakticky ihneď, len štyri dni po konaní porady.⁸ Len o pár dní neskôr bola podobná žiadosť adresovaná aj Ivanovi Dérerovi ako ministrovi školstva a národnej osvety.⁹

Členovia prípravného výboru pôvodne zamýšľali usporiadať oslavy v septembri 1930, keďže sa prikláňali k názoru, že práve na tento rok malo pripadať 1100. výročie posvätenia nitrianskeho chrámu. Uvedený termín však poskytoval príliš krátky čas na prípravu. Bol by reálny, ak by malo ísť o lokálne zamerané cirkevné slávnosti. Keďže ale organizátori usúdili, že udalosť si zasluhovala väčšiu publicitu i reprezentatívnejšiu úroveň, počítali s dlhším časovým horizontom potrebným pre dôkladnú prípravu. Predbežne teda stanovili dva možné termíny – 17. júl alebo 22. september 1933.¹⁰

Užší výbor pre prípravu osláv preto vyzval vybrané československé osobnosti, aby podporili akciu a prijali členstvo v prípravnom výbore slávností. Po kladnom stanovisku oslovených bol 1. augusta 1930 výborom skoncipovaný obežník *Verejnosti Čsl. republiky!*. Výbor ho najskôr zaslal československej vláde a Krajinskému úradu v Bratislave. S jeho šírením autori počítali až po vydaní zamýšľanej publikácie o jubilejúcim chráme.¹¹ V texte bol vyzdvihnutý historický význam Pribinovho rozhodnutia podporovať

5 Biskupský úrad zaslal informáciu o plánovanom stretnutí ministerstvu školstva ešte 7. apríla 1930. Okrem odôvodnenia stretnutia list obsahoval aj pozvanie pre zástupcov ministerstva. Národní archiv České republiky (ďalej NAČR) Praha, fond (ďalej f.) Ministerstvo školstva (ďalej MŠ), kartón (ďalej k.) 2942, signatúra (ďalej sig.) 22/II – Nitra. Ministerstvo však svojho zástupcu na schôdzku nevyaslalo. NA ČR Praha, f. MŠ, k. 416, sig. 22/III – Nitra.

6 V zápisnici z prípravnej porady je chybné uvedené meno František Fillkorn.

7 NA ČR Praha, f. MŠ, k. 416, sig. 22/III – Nitra.

8 NAČR Praha, f. MŠ, k. 416, sig. 22/III – Nitra.

9 NAČR Praha, f. MŠ, k. 416, sig. 22/III – Nitra.

10 NAČR Praha, f. Předsednictví ministerské rady (ďalej PMR), k. 543, sig. 1359, číslo jednacie (ďalej č. j.) 5285/1935.

11 NAČR Praha, MŠ, k. 416, sig. 22/III – Nitra. Dokument bol neskôr publikovaný prostredníctvom tlače.

kresťanských misionárov a umožniť posvätenie kresťanského chrámu. Prípravný výbor ohlásil svoj úmysel túto udalosť dôstojne osláviť, o. i. aj prostredníctvom výstavby pomníkov Pribinu a Svätopluka. Zároveň apeloval na československú verejnosť, aby zamýšľané podujatie mravne i hmotne podporila.¹²

S odvolaním, že „*ide tu o oslavu dejinnej udalosti mimoriadneho významu*“ adresovali Kmeťko s Haláchym ako reprezentanti prípravného výboru 1. septembra 1930 centrálnej vláde žiadosť o prevzatie protektorátu nad plánovanými oslavami. Text žiadosti bol zaslaný aj ministerstvu školstva a národnej osvety, taktiež Referátu ministerstvu školstva a národnej osvety v Bratislave, ako aj Krajinskému úradu v Bratislave. Okrem návrhu na prevzatie záštity nad podujatím dokument obsahoval aj žiadosť o finančnú podporu, udelenie ktorej bolo odôvodnené v jednotlivých bodoch. Prípravný výbor požadované financie zamýšľal použiť na vydanie publikácie mapujúcej dejiny Pribinového kostola z pera Juraja Hodála, ktorá mala „*vedecky odôvodniť historický podklad jubilea*“. Na propagáciu a popularizáciu podujatia medzi ľuďom zamýšľali „*vydať množstvo letákov, odznakov a obrázkov*“. Vzhľadom na neprebádanosť Nitrianskeho hradu sa uvažovalo o väčšom archeologickom prieskume miesta, navrhovalo sa postavenie pomníka Pribinu na Nitrianskom hrade „*na pamiatku toho veľkého muža, ktorý na rozhraní dejín svojou prezieravosťou svoj národ zachránil vedel*“ a počítalo sa s reštaurovaním starého kostola na Nitrianskom hrade, ktorý sa v tom čase považoval za pôvodný Pribinov chrám¹³. Taktiež bolo nutné zabezpečiť celú udalosť po technickej stránke a prípravný výbor uvažoval aj o hmotnej podpore potrebným skupinám obyvateľstva regiónu, „*aby aj títo pocítili spoločnú radosť národa*“.¹⁴

Organizátori chceli dať oslavám cirkevno-národné zameranie podľa vzoru Svätováclavských osláv. Uviesť ich malo zapálenie ohňov na hradiskách z veľkomoravského obdobia, vyzváňanie kostolných zvonov a fakľový sprievod. Tiež sa počítalo s inscenáciou historickej divadelnej hry zo života kniežata Pribinu, ktorá by vznikla špeciálne pre túto príležitosť. Vedením cirkevnej časti osláv zamýšľali poveriť vtedajšieho arcibiskupa zo Salzburgu, ktorý by podľa vzoru svojho predchodcu biskupa Adalrama znovu posvätil Pribinov kostol.¹⁵ Národná časť osláv sa mala odohrávať pred novopostaveným pamätníkom Pribinu, ktorého slávnostné odhalenie by bolo súčasťou podujatia. Organizátori

12 Archiv Kanceláre prezidenta republiky (ďalej AKPR) Praha, f. Kancelár prezidenta republiky (ďalej KPR), inventárne číslo (ďalej i. č.) 1060/E, č. j. D 7266/33.

13 Až na základe vykopávkov, ktoré prebiehali od roku 1930 v rámci prípravných prác k Pribinovým oslavám sa zistilo, že nemôže ísť o pôvodný Pribinov kostol. NAČR Praha, f. MŠ, k. 416, sig. 22/III – Nitra. Por. IVANIČ, ref. 2, s. 66. Problematike archívneho výskumu a reštaurovania údajného Pribinového kostola sa venoval článok Petra Budaya. BUDAY, Peter. Obnova „Pribinového kostola“ na Nitrianskom hrade v rokoch 1931 – 1933. In *Monument revue* 1/2013, s. 2-7, ISSN 1338-807X.

14 NAČR Praha, f. PMR, k. 543, sig. 1359, č. j. 5285/1935.

15 K návrhu, aby cirkevným slávnostiam predsedal salzburský arcibiskup sa v polovici marca 1931 negatívne postavilo československé ministerstvo zahraničných vecí. Podľa jeho stanoviska historické dôvody nemohli „*vyvážiť naprosto politickou nevhodnosť, predsedníctví cizího hodnostáře církevního při slavnosti tak vynikajícího významu státního*“. Zároveň však neodmietalo pozvanie salzburského arcibiskupa na oslavy. Otázku predsedníctva osláv považovalo ministerstvo zahraničia s ohľadom na termín ich konania za predčasnú, pričom vyslovilo nádej, že po úprave cirkevných pomerov na Slovensku by im mohol predsedáť už nový slovenský arcibiskup. NAČR Praha, f. PMR, k. 543, sig. 1359, č. j. 5285/1935, tiež NAČR Praha, f. MŠ, k. 2942, sig. 22/II – Nitra.

počítali s účasťou zástupcov slovanských národov i Svätej stolice, čím chceli súčasne prispieť k paralyzovaniu vplyvu maďarských osláv 900. výročia svätého Imricha. Pripravný výbor rátal so svojim obmedzeným pôsobením, lebo očakával, že pre zabezpečenie samotného podujatia sa konštituuje zvláštny výbor. Nedošlo ani k zostaveniu čestného predsedníctva, pretože sa čakalo na kladnú odpoveď vlády na žiadosť o záštitu nad akciou.¹⁶

Stanovisko štátnych inštitúcií

Odpoveď z najvyšších politických miest síce neprichádzala, zato reakcia Krajinského úradu v Bratislave bola pružnejšia. Na zasadnutí krajinského výboru 16. októbra 1930 bola odsúhlasená finančná podpora 10 000 Kč a zároveň úrad vyslal svojich zástupcov do prípravného výboru. Jeho reprezentantmi sa stali Jozef Kállay a Eugen Filkorn.¹⁷ Profilovanie stanoviska vlády prebiehalo komplikovanejšie a podstatne zdlhavejšie. Avšak ministerstvo vnútra sa už v októbri 1930 jednoznačne vyslovilo nielen za prijatie protektorátu vládneho kabinetu nad celou akciou, ale odporúčalo aj, aby „v rámci rozpočtových prostriedkú prispěla tiež k renovaci chrámu a zřízení Privinovy¹⁸ sochy v Nitře a uložila všem státním orgánům na Slovensku, aby dle možnosti vycházeli vstříc žádostem přípravného výboru“. Pritom sa však malo dbať na zabezpečenie „celoštátného“ charakteru osláv. Touto úlohou poverili ministerstvo školstva a národnej osvety, ktoré malo s prípravným výborom prediskutovať vytvorenie slávnostného výboru i program podujatia.¹⁹ S týmto stanoviskom korešpondoval aj názor Kultového odboru ministerstva školstva, ktorý ešte v máji 1930 s poukazom, že ide „nesporně o historickou a kulturní událost, která měla pro náš národ nemalý význam“ odporúčal, aby vláda postupovala tak, ako počas osláv svätováclavského milénia v roku 1929.²⁰

Ako už bolo uvedené, organizátori slávností počítali s archeologickými vykopávkami na nitrianskom hradnom vrchu. Očakávané nálezy mali poskytnúť odborné argumenty pre konanie osláv. Pripravný výbor sa snažil získať financie aj pre túto oblasť. Preto sa 10. februára 1931 obrátil so žiadosťou o podporu aj na prezidentskú kanceláriu. Prezident Tomáš Garrigue Masaryk disponoval pre takéto účely zvláštnym fondom, s ktorého príspevkom žiadatelia kalkulovali. Ich predpoklad sa ukázal správny, keďže Kancelária prezidenta republiky poskytla pre archeologický prieskum podporu 10 000 Kč, za čo mu prípravný výbor oficiálne poďakoval.²¹

Príspevky, ktoré organizátori postupne získavali,²² však ani zďaleka nemohli pokryť predpokladané náklady na široko koncipovanú akciu. Pripravný výbor, ktorý prijal

16 NAČR Praha, f. MŠ, k.416, sig. 22/III – Nitra.

17 NAČR Praha, f. MŠ, k.416, sig. 22/III – Nitra. Uvoľnených 10 000 Kč bolo prvou tranžou z budúcich príspevkov, ktoré boli odsúhlasené až do výšky 100 000 Kč.

18 V tom čase ešte nebola ustálená podoba písania mena nitrianskeho kniežaťa. Používali sa dva varianty: Pribina – Privina.

19 NAČR Praha, f. MŠ, k. 416, sig. 22/III – Nitra.

20 NAČR Praha, f. MŠ, k. 416, sig. 22/III – Nitra.

21 Podaniu žiadosti predchádzali koncom októbra 1930 sondážne rozhovory, pri ktorých biskup Kmetko zisťoval reálnosť poskytnutia podpory. AKPR Praha, f. KPR, k. 152, i. č. 1060/E, č. j. D 7266/33.

22 Podľa prípravného výboru mal byť ku koncu februára 1931 jediným prispievateľom Krajinský úrad

oficiálny názov „Jubilárny výbor cirkevno-národných osláv v Nitre“, preto vypracoval „Rozpočet potrieb“. Rozpočet pozostával z desiatich kapitol: vydanie Hodálovej publikácie o Pribinovom chráme; archeologické vykopávky a rekonštrukcia starého chrámu; výstavba pomníkov Pribinovi a Svätoplukovi; úprava okolia pomníkov; vaty na veľkomoravských hradoch a osvetlenie Nitrianskeho hradu a Zobora; historický sprievod v dobových krojoch; výstava starých slovanských predmetov; ubytovanie účastníkov osláv; náklady na propagáciu a administratívne výdavky. Celková výška predpokladaných nákladov mala dosiahnuť sumu 4 009 000 Kč, z čoho takmer polovica mala ísť na archeologické a rekonštrukčné práce. Rozpočet bol zaslaný koncom februára 1931 československej vláde so žiadosťou, aby bol predpokladaný finančný obnos zahrnutý do štátneho rozpočtu na rok 1932. Súčasne prípravný výbor zaslal žiadosť o podporu uvedenej požiadavky aj jednotlivým členom Národného zhromaždenia a v polovici marca 1931 aj prezidentskej kancelárii.²³

Podpora, ktorú prípravný výbor získal na archeologické vykopávky, bola pre organizátorov osláv povzbudením, aby pri pokusoch o ovplyvnenie postoja vládneho kabinetu opakovane využívali aj prostredníctvom prezidentskej kancelárie. S inštitúciou boli v stálom styku, či už telefonickým, osobnom a samozrejme i písomnom. Takto opäť v novembri 1931 adresovali úradu žiadosť, v ktorej apelovali, aby prezidentská kancelária odporučila ako ministerstvu školstva venovať zvýšený záujem oslavám, tak i vláde, aby ich podporila. Zároveň priložili čestný exemplár Hodálovej publikácie *Kostol kniežaťa Privinu v Nitre*, ktorú prípravný výbor medzičasom vydal.²⁴

Vláda zatiaľ na žiadosti prípravného výboru oficiálne neodpovedala. To však znamenalo, že by celú záležitosť ignorovala, ako to tvrdia Magdolenová a Zubácka.²⁵

---

v Bratislave, ktorý mal poskytnúť 100 000 Kč. Ako už bolo uvedené, z tejto sumy bolo uvoľnených najskôr len 10 000 Kč. AKPR Praha, f. KPR, k. 152, i. č. 1060/E, č. j. D 7266/33. O príspevku prezidentskej kancelárie na archeologický výskum bolo rozhodnuté až v marci toho roku. AKPR Praha, f. KPR, k. 152, i. č. 1060/E, č. j. D 7266/33. Ešte do konca roku (24. novembra) 1931 Krajský úrad schválil uznesenie, ktorým súhlasil s poskytnutím subvencie vo výške 200.000 Kč „na ďalšiu prípravu Pribinovských slávností a menovite na vhodnú úpravu vykopávok, na adaptáciu starého kostolíka a na vnútornú reštauráciu katedrály“. NAČR Praha, f. MŠ, k. 2942, sig. 22/II – Nitra.

- 23 AKPR Praha, f. KPR, k. 152, i. č. 1060/E, č. j. D 7266/33. Pôvodný návrh výdavkov z októbra 1930 sa pohyboval okolo sumy 3 mil. Kč. Aj tá sa však odborníkovi z ministerstva školstva sekčnému šéfovi Zdeňkovi Wirthovi, ktorý v novembri 1930 koncipoval posudok k uskutočneným a naplánovaným prácam a výdavkom, zdala nadhodnotená asi o 1/3. NAČR Praha, MŠ, k. 416, sig. 22/III – Nitra. V rámci propagácie Pribinových slávností získal finančnú podporu napr. aj Mikuláš Schneider-Trnavský na zrealizovanie skladby *Pribinov slub* (20 000 Kč) a Spolok slovenských umelcov v Bratislave na usporiadanie výtvarnej výstavy v Nitre (3 000 Kč). NAČR Praha, f. MŠ, k. 2942, sig. 22/II – Nitra.
- 24 AKPR Praha, f. KPR, k. 152, i. č. 1060/E, č. j. D 7266/33. Voči odbornej úrovni a tendenčnému zameraniu publikácie mali úradné miesta zásadné výhrady. Preto poverili prednostu Štátneho pamiatkového referátu v Bratislave Jana Hofmanna a profesora bratislavskej univerzity Václava Chaloupeckého vypracovaním novej práce, založenej na „*vědeckém bádání a ne na dohaděch a tendencích*“. Populárne spracovaný text sa dostal do tlače v júni 1933. Následne bol v záujme čo najširšieho dosahu distribuovaný do škôl a verejných knižníc. NAČR Praha, f. MŠ, k. 2942, sig. 22/II – Nitra.
- 25 Podľa Magdolenovej vláda nejavila o celú akciu záujem a svoj postoj údajne zmenila až vtedy, „*keď sa ukázalo, že príprava osláv nadobúda široký celonárodný rozmer*“. MAGDOLENOVÁ, ref. 3, s. 359. Podobne hodnotila zmýšľanie kabinetu aj Zubácka. ZUBÁCKA, ref. 4, 2003, s. 259. Archívne materiály však tejto interpretácii odporujú. Byrokratická mašinéria si vyžadovala istý čas. Štátne orgány vypracovávali podklady pre vládny kabinet, ktorý na základe ich dobrozdání prijal kladné stanovisko k žiadosti.

Naopak, ministerstvo školstva bolo rozhodnutím predsedníctva ministerskej rady poverené, aby celú záležitosť podporilo a koordinovalo. Ako na zodpovednú inštitúciu sa naň potom obracali ostatné štátne orgány so žiadosťou o stanovisko alebo o ďalšie informácie. Takto postupovalo aj československé ministerstvo zahraničných vecí, ktoré koncom januára 1931 prejavilo záujem posúdiť potenciálny zahraničný význam zamýšľaných slávností.²⁶

Keďže ani opakované zákulisné pokusy o ovplyvnenie stanoviska vládneho kabinetu nevedli k oficiálnej odpovedi, Jubilárny výbor sa so žiadosťou o protektorát a podporu podujatia znovu obrátil na vládu 8. januára 1933. V žiadosti výbor poukázal na historicko-umelecký význam dovtedy vykonaných archeologických a reštauračných prác. Tie však vyčerpali všetky prostriedky, ktoré boli prípravnému výboru na tento účel poukázateľné. Preto okrem morálnej a hmotnej podpory vlády navrhol prípravný výbor aj konkrétne predstavy ďalšej pomoci: aby ministerstvo školstva prikázalo pripomenúť si udalosť na všetkých národných, meštianskych a stredných školách, aby ministerstvo železníc priznalo účastníkom osláv zľavu z cestovného, ministerstvo pôšt a telegrafov malo počas osláv vydať „*primerané poštové známky so zvláštnym razítkovaním v Nitre*“, voči ministerstvu národnej obrany vznikli požiadavku na použitie vojenských reflektorov na osvetlenie kostola a vojenskej hudby počas slávností a lietadiel pri ohňostrojoch, Československú tlačovú kanceláriu žiadali o bezplatné uverejňovanie informácií o slávnostiach a ministerstvo zahraničných vecí o propagáciu podujatia v zahraničí.²⁷

Vláda prijíma patronát nad oslavami

Opakované pokusy Jubilárneho výboru o vládnu záštitu nakoniec slávili úspech. Na základe dobrozdani viacerých inštitúcií²⁸ sa o prijatí vládneho protektorátu nad Pribinovými slávnosťami definitívne rozhodlo na schôdzi ministerskej rady, ktorá sa konala 27. januára 1933.²⁹ Prijatím vládnej záštity nad oslavami vyvstala potreba vytvorenia orgánu, prostredníctvom ktorého by vláda realizovala svoj vplyv nad celou akciou. Otázkou sa zaoberala ministerská rada na svojej schôdzi 17. marca 1933. Na tomto zasadnutí padlo rozhodnutie o zriadení medziministerskej komisie, ktorej úlohou mali byť „*důstojné přípravy oslav 1100 letého trvání Privinova křesťanského chrámu*“, ako aj zabezpečenie „*všestranné dohody o jednotném postupu všech na této celostátní oslavě zúčastněných složek*“. V komisii sa počítalo so zástupcami ministerstva školstva, poľnohospodárstva, vnútra a verejných prác. Na čele nového orgánu mal ako zástupca ministerstva vnútra stáť prezident Slovenskej krajiny Jozef Országh. Účasť v komisii mala byť otvorená aj pre zástupcov ostatných rezortov, ktoré by sa na podujatí podieľali. Ko-

26 NAČR Praha, f. MŠ, k. 416, sig. 22/III – Nitra.

27 NAČR Praha, f. MŠ, k. 2942, sig. 22/II – Nitra, tiež NAČR Praha, f. PMR, k. 543, sig. 1359, č. j. 5285/1935.

28 Jedno z nich zaslali ministerskej rade tesne pred jej konečným rozhodnutím. Jeho pôvodcom bolo ministerstvo zahraničia, ktoré vo svojom vyjadrení uvítalo úmysel „*oslávit významné jubileum 1.100 výročia postavenia prvého křesťanského chrámu v Nitre prvním knížatům slovenským Privinom*“. Zároveň zaujalo stanovisko, že „*by táto kulturná slávnost, ak bude účelne a vhodným způsobom organizovaná, mohla přinést československej věci podstatný prospěch*“. NAČR Praha, f. PMR, k. 543, sig. 1359, č. j. 5285/1935.

29 NAČR Praha, f. PMR, k. 543, sig. 1359, č. j. 5285/1935.

misiu zároveň poverili, aby čo najskôr vypracovala a podala na schválenie ministerskej rade podrobný návrh programu slávností, a to vrátane zástupcov vlády a jednotlivých ministerstiev. K ďalším úlohám patrilo zaistenie náležitej propagácie v tlači, garancia všenárodného charakteru podujatia, ako aj zabezpečenie výdavkov s ním spojených. Kvôli splneniu stanovených úloh sa komisia mala dohodnúť o modalitách spolupráce s existujúcim Jubilárnym výborom.³⁰

Rozhodnutie vlády znamenalo pretvorenie Jubilárneho výboru, do ktorého sa spojili pôvodný prípravný výbor a medziministerská komisia. Nový ústredný výbor Pribinových osláv sa verejnosti predstavil v apríli, keď ohlásil začiatok národných osláv „*veľkého Pribinovho diela*“. Jeho hlavní predstavitelia – krajinský prezident Országh, nitriansky biskup Kmeťko a okresný náčelník v Nitre Haláchy vyzvali „*všetkých Slovákov a Čechov, ktorým nie je ľahostajná naša minulosť a kultúra*“, aby neopúšťali svoj spoločný pôvod, na ktorom „*stojí dnes dlhým spoločným utrpením a spoločnou krvou vydobytý štát československý, ktorý spoločne chránime*“.³¹

Napriek tomu, že program hlavných osláv ešte nebol definitívne stanovený, niektoré zo sprievodných podujatí už prebiehali. Tu sa prejavil zodpovedný prístup ministerstva školstva a národnej osvety, ktoré bolo koordinačným orgánom štátnych inštitúcií pre plánované oslavy. Za zahájenie osláv by sa dalo považovať uvedenie divadelnej hry Ivana Stodolu *Kráľ Svätopluk*, ktorá bola prezentovaná nitrianskym ochotníckym divadelným spolkom Čapek vo dvorane Národného domu 6. apríla 1933. Pri tejto príležitosti predniesol rozhlasový prejav krajinský prezident J. Országh, ktorý vysielali v celom Československu.³² Pod patronátom ministerstva sa konali rôzne výstavy – 24. júna tak bola slávnostne otvorená Školská výstava³³ – a viaceré podujatia záujmových združení, napríklad v dňoch 4. až 6. júla bol usporiadaný zjazd osvetových pracovníkov a obecných knihovníkov³⁴, ako aj Pribinove školské slávnosti, na ktorých si 19. júna 1933 za účasti rezortného ministra pripomenulo jubileum prvého kresťanského chrámu 11 000 žiakov národných škôl.³⁵

Účasť na výročí vysvätenia Pribinovho chrámu avizovali viaceré inštitúcie. Ako prvá sa k nemu v jubilejnom roku prihlásila katolícka cirkev. Jej predstavitelia prostrední-

30 NAČR Praha, f. PMR, k. 543, sig. 1359, č. j. 5285/1935. Už 31. marca 1933 tak ministerská rada rozhodla o rozšírení medziministerskej komisie o zástupcu ministerstva obchodu. NAČR Praha, f. PMR, k. 543, sig. 1359, č. j. 5285/1935.

31 *Slovenský denník*, 16. 4. 1933, roč. 16, č. 90, s. 1, Oslavy Pribinovho diela započaly. Československej verejnosti.

32 *Slovenský denník*, 9. 4. 1933, roč. 16, č. 84, s. 1, Dnes s vďakou spomíname nitrianske knieža Pribinu. Článok zahájil sériu príspevkov k pripomenutiu významného jubilea. V texte oceňuje zásadný význam rozhodnutia Pribinu pre budúcnosť národa a vyzdvihuje „*úzke spojenie, krvnú i kultúrnu jednotu dávnych kmeňov slovanských, ktorých dnes i politicky spája hranica našej Československej republiky*“. Tiež NAČR Praha, f. MŠ, k. 2942, sig. 22/II – Nitra. Okrem rádiových prenosov ministerstvo školstva rokovalo so Štátnym diapozitívovým a filmovým ústavom o filmovaní hlavných slávnostných dní. NAČR Praha, f. MŠ, k. 2942, sig. 22/II – Nitra.

33 NAČR Praha, f. MŠ, k. 2942, sig. 22/II – Nitra. Výstava získala podporu 25 000 Kč. NAČR Praha, f. MŠ, k. 416, sig. 22/III – Nitra. Tiež Štátny archív v Nitre, pobočka Nitra (ďalej ŠANpN), f. Mestský úrad v Nitre (ďalej MÚN), k. 51, i. č. 228.

34 NAČR Praha, f. MŠ, k. 2942, sig. 22/II – Nitra. Tiež ŠANpN, f. MÚN, k. 51, i. č. 228.

35 AKPR Praha, f. KPR, k. 152, i. č. 1060/E, č. j. D 7266/33.

tvom biskupského listu už vo februári 1933 vyzdvihli, že „*Pribina bol temer prvým panovníkom v Strednej Európe a najmä medzi slavianskymi národami, ktorý prijal vieru Kristovu a s ňou položil tu prvé základy kresťanskej civilizácie. Pribina pripravil cestu kresťanským misionárom k Čechom... pripravil pôdu u nás aj pre sv. Cyrila a Metoda.*“ Pribinove zásluhy na šírení kresťanstva „*má preto sláviť nielen náš národ slovenský, ale aj bratské a susedné, hoci inorečové národy*“. Súčasne biskupi vo svojom príhovore veriacim zdôraznili, že „*niet národa medzi našimi susedmi, ktorý by mal takú starú minulosť, akú nám zachovala pamiatka kniežata Pribinu a ním vybudovaný nitriansky chrám*“.³⁶

Zámer zúčastniť sa na Pribinových slávnostiach zverejnil aj Výbor Československej obce sokolskej. Vo svojom vyhlásení apeloval, aby bolo „*prehlbované vzájomné poznanie Čechov a Slovákov... uskutočňované poctivé najužšie sblíženie na podklade zodpovedného bratského vzťahu... [a] manifestovaná živelná nezmeniteľná vôľa národa posilniť štát a odmietať akékoľvek tendencie separatistické a revizionistické*“.³⁷

Vláda po prevzatí záštity nad podujatím podnikala kroky k zabezpečeniu hojnej návštevnosti. Jedným z nich bolo aj rozhodnutie o úľavách pre záujemcov o účasť z radov štátnych zamestnancov. Na základe rozhodnutia ministerskej rady z 18. júla 1933 mali dostať štátni zamestnanci, ktorí sa na oslavách zúčastnili dva dni dovolenky navyše oproti bežnému ročnému nároku.³⁸ Okrem toho získali návštevníci Pribinových slávností počas hlavných dní podujatia až 50 % zľavu³⁹ z cestovného na železnici.⁴⁰ Na zmienenej schôdzi sa rozoberali aj otázky programu osláv naplánovaných na 12. až 15. augusta, a tiež zastúpenia vlády na nich. Členmi vládnej delegácie vedenej ministerským predsedom sa mali stať ministri poľnohospodárstva, školstva, zahraničných vecí, unifikácií a verejných prác. Zvažovala sa aj účasť ministra vnútra a ministra obchodu. Vo veci programu účastníci rokovania skonštatovali, že bude definitívne stanovený na porade ministrov, ktorí mali svoje zastúpenie v medzirezortnej komisii. Jej schôdzka bola naplánovaná na nasledujúci deň. Medzirezortná komisia mala tiež zabezpečiť propagáciu podujatia doma i v zahraničí v spolupráci s vydavateľstvom *Orbis*. Dôraz sa kládol na to, aby propagačné materiály „*pomocí vyobrazení a stručného slovního doprovodu vyličili hlavní části všeho toho, co republikou bylo ve prospěch Slovenska od převratu provedeno, zejména v oboru ministerstev školství a národní osvěty, veřejných prací, vnitra, železnic, pošt a telegrafů, zemědělství, obchodu, veřejného zdravotnictví, státního pozemkového úřadu a pod.*“. Na úhradu nákladov spojených so zabezpečením chystanej akcie vláda odsúhlasila príspevok do výšky 400 000 Kč.⁴¹ Prevzatá záštita, poskytnuté financie i zabezpečenie organizačných prác sa celkom prirodzene odrazili v záujme vlády získať nad Pribinovými slávnosťami ideovo-politickú kontrolu. Práve v tejto oblasti však mala naraziť na odlišné predstavy jej politických oponentov z radov ľudovej strany.

36 ŠANpN, f. Okresný úrad v Nitre (ďalej OÚN), k. 22, i. č. 401.

37 *Slovenský denník*, 17. 5. 1933, roč. 16, č. 114, s. 1, Sokolský prejav k Pribinovým oslavám.

38 NAČR Praha, f. PMR, k. 543, sig. 1359, č. j. 5285/1935.

39 Ešte v januári 1933 ministerstvo železníc bolo ochotné poskytnúť maximálne 33 % zľavu. NAČR Praha, f. MŠ, k. 2942, sig. 22/II – Nitra.

40 *Slovák*, 30. 7. 1933, roč. 15, č. 169, s. 6, Slovenskému orolstvu a jeho priateľom.

41 NAČR Praha, f. PMR, k. 543, sig. 1359, č. j. 5285/1935.

Ako som uviedol v predchádzajúcich riadkoch, termín hlavných osláv bol napokon stanovený na 12. až 15. august 1933.⁴² Je možné predpokladať, že jeho výber bol ovplyvnený skutočnosťou, že v tomto čase sa v Nitre konala tradičná mariánska púť.⁴³ Spojenie týchto významných podujatí bolo celkom prirodzené nielen pre snahu o čo najpočetnejšiu návštevnosť. Obe akcie spájala aj ich náboženská povaha, keďže Pribinove slávnosti aj po prevzatí vládneho protektorátu boli koncipované ako národno-cirkevné. Vo zvolených dňoch pritom prebiehalo viacero sprievodných podujatí: v štátnom žrebčinci a štátnej hospodárskej škole to bola *Hospodársko-priemyselná výstava*, v Detskom domove *Výstava Československého červeného kríža*, v budove hudobnej školy *Výstava Združenia slovenských výtvarných spolkov*, ktorú otvoril krajinský prezident ešte 5. augusta, v Štátnej ľudovej škole Na Vříšku to bola *Školská výstava mapujúca vývoj školstva na Slovensku od vzniku Československa*, Krajinské múzeum prezentovalo svoje zbierky v priestoroch gymnázia a v živnostenskom dome bola umiestená *Výstava učňovských prác*. Pre verejnosť bola počas osláv sprístupnená aj Diecézna knižnica.⁴⁴

Hlavné dni osláv

Ústredná časť osláv sa držala stanoveného programu. Začínala už v skorých ranných hodinách 12. augusta, keď sa o 6. hodine konala svätá omša pre účastníkov ľahkoatletických pretekov slovenského orolstva. Ich súťaže začínali už o 6.30. V priebehu dopoludnia sa ešte uskutočnila súťaž štátnych plemenných žrebčov v skoku a prebehlo slávnostné otvorenie *Výstavy učňovských prác*.⁴⁵ Hlavné podujatia začali až v popoludňajších hodinách. Ako referoval okresný náčelník Haláchy, krajinský prezident Országh slávnostne zahájil súťaž o Pribinov slovenský pohár na ihrisku A. C. Nitra (15.45 hod.).⁴⁶ Príhovor zamerl na slovenské bratstvo. Následne už o 17. hodine bola slávnostne uvítaná vládna delegácia vedená ministerským predsedom Janom Malypetrom. Na Masarykovom námestí ju pozdravil biskup Kmeťko ako zástupca Jubilárneho výboru a Kállay v mene krajinského zastupiteľstva. Na uvítaní asistovala vojenská čestná rota, čestná rota Sokola a Sedliacka jazda.⁴⁷

Už o 18. hodine bola za účasti ministra poľnohospodárstva Milana Hodžu otvorená *Hospodárska a priemyselná výstava* v štátnom žrebčinci. Pred niekoľkotisícovým da-

42 *Program 1100 ročných Jubilárnych osláv založenia prvého kresťanského chrámu kniežaťom Pribinom v Nitre*. Bez miesta vydania : vydal Jubilárny výbor, 1933.

43 Podľa okresného náčelníka v Nitre na mariánsku púť, ktorá sa konala pravidelne na Kalvárii 15. augusta, prichádzalo každoročne 20 000 – 25 000 veriacich. NAČR Praha, f. Prezidium ministerstva vnútra – Archiv ministerstva vnútra (ďalej PMV - AMV) 225, k. 1151, sig. 225-1151-2. Cirkevná slávnosť mala trvať od ranných hodín až do 13. – 14. hodiny. NAČR Praha, f. PMR, k. 543, sig. 1359, č. j. 5285/1935. Pozri tiež ZUBÁČKA, ref. 3, s. 53.

44 *Program 1100 ročných Jubilárnych osláv založenia prvého kresťanského chrámu kniežaťom Pribinom v Nitre*, ref. 42, s. 5-6.

45 *Program 1100 ročných Jubilárnych osláv založenia prvého kresťanského chrámu kniežaťom Pribinom v Nitre*, ref. 42, s. 6.

46 Súťažili štyri mužstvá: okrem domáceho A. C. Nitra to boli Š. K. Bratislava, S. K. Concordia Záhreb a K. S. Cracovia Krakov.

47 NAČR Praha, f. PMV-AMV 225, k. 1151, sig. 225-1151-2. Haláchy uviedol, že na akte sa nezúčastnili zástupcovia Orla, ktorí argumentovali, že neboli pozvaní. Pozvánku však nemal dostať žiadny spolok.

vom čestného host'a privítal starosta Nitry František Mojto. Minister Hodža vo svojom príhovore zdôraznil nielen aktívnu účasť Slovákov na „*diele pokroku a civilizácie*“, ale aj „*solidarizmus rovnocenných složíek v štáte československom, teda československú jednotu*“. Večer sa konali slávnostné akademie – vo dvorane Okresného domu uzavretá akadémia za účasti vládnej delegácie, zástupcov Národného zhromaždenia, cirkvi i zahraničných hostí;⁴⁸ v Národnom dome sokolská akadémia a v Katolíckom kultúrnom dome orolská akadémia. Na akademii Orla vystúpil Hlinka s prejavom, v ktorom pripomenul význam vystúpenia pripravovaného na nasledujúci deň 13. augusta, ktoré malo dokázať, že ľudáci sú pánmi Slovenska.⁴⁹ Prvý slávnostný deň bol ukončený ohňostrojom na kalvárskom vrchu, ktorý bol z Nitrianskeho hradu sprevádzaný fanfárami.⁵⁰

Druhý deň osláv – nedeľa 13. augusta – bol po budičkoch⁵¹ zahájený bohoslužbami. V piaristickom chráme celebrol o 7. hod. pontifikálnu svätú omšu Andrej Hlinka, o 7.45 viedli evanjelické bohoslužby v kalvínskom kostole Samuel Štefan Osuský a Karol Pavle a následne o 8. hod. sa uskutočnila svätá omša vedená biskupom Kmeťkom v katedrálom chráme, na námestí pred hradom celebrol kanonik Jozef Buday a v rovnakom čase prebiehali bohoslužby aj v ostatných kostoloch.⁵² Po ich skončení sa o 8.55 rozoznli kostolné zvony a následne o 9. hod. dali signál k pochodu Jubilejného manifestačného sprievodu mestom na staré letisko výstrely z dela.⁵³

Poradie slávnostného sprievodu organizačný výbor definitívne stanovil až 11. augusta. Pochod otvárali štyria heroldi na koňoch a vlajkonosič s československou zástavou. Sprevádzali ich zástupcovia Orla a Sokola opäť na koňoch s vytasenými šablami. Po nich nasledovala na koňoch Pribinova družina v dobových kostýmoch, Sedliacka jazda a pešie krojované skupiny, vrátane orlov a sokolov v rovnošatách. Za uniformovanými skupinami mali nasledovať neuniformované zoskupenia zoradené podľa početnosti.

-
- 48 Jej účastníkmi boli ministerský predseda Jan Malypetr, minister poľnohospodárstva Milan Hodža, minister školstva a národnej osvety Ivan Dérer, minister pre zjednotenie zákonov a organizácie správy Jan Šrámek, minister verejných prác Jan Dostálek, predseda poslaneckej snemovne František Staněk, podpredsa senátu Moric Hruban, srbský arcibiskup Ivan Rafael Rodić, mostarský biskup Alojzije Stjepan Mišić, slovenskí katolícki biskupi na čele s nitrianskym biskupom Karolom Kmeťkom, juhoslovenský vyslanec Laza Bajić, rektor Univerzity Komenského Viktor Reinsberg a prorektor Dobroslav Orel a zemský vojenský veliteľ Josef Šnejdárak.
- 49 Podľa Haláchyho hodnotenia bola Hlinkova reč „*bezvýznamná a zdĺhavá*“, poslucháči ho „*takmer nepočúvali a keď odchádzal z dvorany ... nedostalo sa mu obvyklých ovácií*“. NAČR Praha, f. PMV-AMV 225, k. 1151, sig. 225-1151-2. Inak hodnotil Hlinkovo vystúpenie Slováč: „*Potom sa ujíma slova frenetickým potleskom privítaný Andrej Hlinka. Začína ticho. Sieň i dvor stíchnu... Pri posledných slovách oduševnenie vyvrcholíuje, ani nezbadáme a všetci stojíme a spievame...*“ Slováč, 15. 8. 1933, roč. 15, č. 182, s. 2, Slovenské víťazstvo v Nitre.
- 50 *Program 1100 ročných Jubilárnych osláv založenia prvého kresťanského chrámu kniežaťom Pribinom v Nitre*, ref. 42, s. 7.
- 51 O 6. hodine bol budiček trubačského zboru Sedliackej jazdy na koňoch, o 6.30 zas budiček vojenskej a hasičskej hudby. *Program 1100 ročných Jubilárnych osláv založenia prvého kresťanského chrámu kniežaťom Pribinom v Nitre*, ref. 42, s. 7.
- 52 *Program 1100 ročných Jubilárnych osláv založenia prvého kresťanského chrámu kniežaťom Pribinom v Nitre*, ref. 42, s. 7.
- 53 *Program 1100 ročných Jubilárnych osláv založenia prvého kresťanského chrámu kniežaťom Pribinom v Nitre*, ref. 42, s. 8.

Keďže tajomník HSLS Vojtech Višňovský nahlásil účasť až 40 000 prívržencov strany, ľudákom to zabezpečovalo pozíciu na čele nekrojovaných skupín.⁵⁴

Národná manifestácia?

Podľa programu sa jednotlivé skupiny po príchode na plochu letiska mali zoradiť na vopred určené miesta. Organizátori predpokladali, že fáza presunu sprievodu nepotrvá viac ako dve hodiny, a tak začiatok programu na letisku stanovili na 11. hodinu. Po slávnostných fanfárach mali zaznieť prejavy krajinského prezidenta a ministerského predsedu.⁵⁵ Následne po vztýčení štátnej vlajky za zvukov štátnej hymny sa počítalo s prejavmi zahraničných a domácich hostí, ktoré mali byť ukončené rečou biskupa Kmeťka. Na záver Jubilejnej manifestácie bolo naplánované vystúpenie Speváckeho zboru slovenských učiteľov dirigovaného Milošom Ruppeltdom. Piesne *Staroslovenský Otčenáš, Nitra, milá Nitra a Svät, Slovensko, svät*, interpretované zborom mali doznieť do 12.30 hod.⁵⁶

Táto časť programu osláv však predstavovala sporný bod medzi predstavami vlády, ako garanta podujatia a zámermi HSLS, považujúcu sa za jedinú obhajkyňu národných práv Slovákov. Zatiaľ čo vláda zamýšľala nadviazať na veľkomoravskú tradíciu a využiť ju v prospech československej vzájomnosti, ľudáci chceli zdôrazniť starobylosť a národnú osobitosť Slovákov. Ľudová strana sa opakovane snažila zabezpečiť, aby predseda strany mohol vystúpiť s vlastným prejavom. Argumentovali pritom jeho funkciou predsedu Spolku svätého Vojtecha. Rovnako mali záujem aj o účasť správcu Matice slovenskej Jozefa Škultétyho.

Prípravný výbor osláv v snahe o kompromis navrhol, aby vystúpili na oficiálnej akadémii 12. augusta. S touto ponukou sa však obaja funkcionári nechceli uspokojiť, keďže šlo o uzavretú spoločnosť. Hlinka však vládu varoval, že on do Nitry príde a bude hovoriť aj bez toho, aby si pýtal dovoľenie.⁵⁷ S prejavom na akadémii sa Hlinka nehodlal uspokojiť najmä preto, lebo by nemal ľudákmi žiadaný ohlas. Zato na voľnom priestranstve s voľným vstupom mohli ľudáci ľahšie zabezpečiť dostatočné množstvo prívržencov, ktorí by pred zahraničným obecnstvom podporili Hlinkom predložené požiadavky a tým ich prezentovali ako akési „národné žiadosti“.⁵⁸

A keďže ich vedúci predstaviteľ nedostal možnosť vystúpiť na tribúne, ľudáci sa rozhodli vymôcť si jeho prejav. Preto nerešpektovali poradie sprievodu a za prevoláva-

54 NA ČR Praha, f. PMV-AMV 225, k. 1151, sig. 225-1151-2.

55 Organizátori opakovane pozývali na slávnosti aj prezidenta. Ten sa však z účasti ospravedlnil, ale poveril ministerského predsedu, aby ho zastúpil a tiež prečítal jeho pozdravný prejav. AKPR Praha, f. KPR, k. 152, i. č. 1060/E, č. j. D 7266/33.

56 *Program 1100 ročných Jubilejných osláv založenia prvého kresťanského chrámu kniežaťom Pribinom v Nitre*, ref. 42, s. 8.

57 Por. *Slovák* 13. 8. 1933, roč. 15, č. 181, s. 5, Netaktnosť alebo aj zlomyseľnosť prípravného výboru národných osláv Pribinových v Nitre?, tiež *Slovák* 13. 8. 1933, roč. 15, č. 181, s. 1, Nitra je naša! Viac pozri napr. ZUBÁCKA, ref. 4, s. 259; ZMÁTLO, ref. 3, s. 139-140.

58 Ľudákom sa skutočne podarilo získať prevahu v publiku, ktorého počet Haláchy odhadoval na maximálne 25 000 ľudí, pričom v ďalšom hlásení konštatoval, že ľudákov mohlo byť z uvedeného množstva okolo 15 000, čiže väčšina. NA ČR Praha, f. PMV - AMV 225, k. 1151, sig. 225-1151-2. O počte účastníkov manifestácie mal denník HSLS *Slovák* výrazne optimistickejšie predstavy, keď písal o 80-tisícovom zástupe prívržencov Hlinku. *Slovák*, 15. 8. 1933, roč. 15, č. 182, s. 4, Slovenské víťazstvo v Nitre.

nia autonomistických a protivládnych hesiel⁵⁹ sa včlenili medzi pešiu skupinu zástupcov Sokola. Hlinka bol svojimi priaznivcami nesený a spievajúc⁶⁰ držal v rukách výtláčok *Slováka* z 13. augusta, aby poukázal na cenzorom vybielené miesta v ľudáckom periodiku.⁶¹ Zástup ľudákov nerešpektoval ani rozmiestnenie skupín na letisku. Namiesto zaujatia vyhradeného stanovišťa zostali stáť pred tribúnou. Napriek výzvam usporiadateľov miesto neopustili a s heslami: „*Nech žije Hlinka*“, „*Chceme počuť Hlinku*“ na rukách vyniesli svojho lídra na tribúnu.⁶² A skôr než sa k slovu dostali plánovaní rečníci prečítal Hlinka tzv. *Nitriansku rezolúciu*, v ktorej sa odvolával na starobylosť slovenského národa a požadoval preň právo na samosprávu: „*My, národ slovenský, hrdý na svoju 1100-ročnú národnú i kresťanskú minulosť, Božou Prozreteľnosťou dnes znova oslobodení a do republiky Československej včlenení, osvedčujeme sa, že v republike tejto chceme žiť a štát tento považovať za svoj, tu chceme nájsť svoje národné blaho. Avšak, keď republiku československú považujeme pre nás za jedine možný štátny útvar, vyhlasujeme, že v štáte tomto chceme vidieť svoju budúcnosť nielen ako národ svojprávny a nielen ako národ rovnoprávny s národom českým, ale aj ako národ samobytný, samostatný, ktorý sám chce spravovať svoje veci a sám chce riadiť osud svoj!*“ Nárok na „*spravovanie vecí samobytného národa slovenského na oslobodenom Slovensku*“ obhajoval Pittsburskou dohodou, pričom prízvukoval, že „*národných práv svojich, v Pittsburskej dohode zabezpečených, nikdy sa nezriekneme a že za lepšie blaho národa slovenského bojovať budeme*“.⁶³

Situáciu neupokojilo ani vypnutie ozvučenia plochy letiska a tiež rádiového prenosu z podujatia, efekt bol skôr opačný.⁶⁴ Keďže štátne orgány nemali záujem na jej zbytočnom vyhrocovaní, iniciatívu prevzal líder HLES. Hlinka sa nominoval do pozície moderátora celej akcie, keď udeľoval slovo rečníkom a tíšil alebo podnecoval dav. Takto predseda ľudovej strany vyzval publikum k pozornému počúvaniu prejavu krajinského prezidenta, o ktorom poznamenal, že „*aj to je Slovák*“. Országh až potom mohol hovoriť o význame Pribinu, vďaka ktorému „*vstúpili sme pred jedenáststoročiami na dejišťe európskych národov*“. Vo svojej reči vyzval poslucháčov na vernosť „*našim predkom, ich odkazom*“. Prihovor zakončil pozdravom zahraničných hostí, vlády a ministerského predsedu.⁶⁵ Ako predpokladal pôvodný program, po krajinskom prezidentovi prehovoril ministerský predseda, ktorý prečítal posolstvo prezidenta. Jeho mottom bolo: „*Nesmie nikto, kto sa hlási ku kresťanstvu hlásať nenávisť*“.⁶⁶ Oba prejavy sa stretli so súhlasom

59 Z autonomistických to boli napr.: „*Dajte nám autonomiu*“, „*My chceme slovenských profesorov, slovenskú akademiú, generálov, dôstojníkov, četníkov*“, „*My chceme slovenské školy*“, „*Slovensko je naše*“. K protivládny s protičeským zahrotením patrili: „*Preč s Čechmi*“, „*Česi nech idú do Čiech*“, „*Hanba Českoslovákom*“, „*Hanba slovenským zrádcom*“, „*Hanba Hoďžovi*“, „*Hanba Benešovi*“, „*Hanba Mičurovi*“, „*Na Slovensku nech žijú Slováci a Česi nech zkapú*“.

60 Hlavným motívom mal byť refrén: „*Kto Slováka nemiluje, nech ho hrom zabije*“.

61 Zásah cenzora bol prezentovaný na strane 5 v článku Akú máme tlačovú slobodu. *Slovák*, 13. 8. 1933, roč. 15, č. 181.

62 NAČR Praha, f. PMV – AMV 225, k. 1151, sig. 225 – 1151 – 2.

63 *Slovák*, 15. 8. 1933, roč. 15, č. 182, s. 1, Nitrianska rezolúcia.

64 *Slovák*, 15. 8. 1933, roč. 15, č. 182, s. 4, Slovenské víťazstvo v Nitre.

65 NA ČR Praha, f. PMV-AMV 225, k. 1151, sig. 225-1151-2.

66 Prezident ocenil, že Pribina „*byl samostatně činný administračně a to má právě pro Slovensko svou důležitost*“. Za poučenie z minulosti považoval, že „*náš státní a kulturní vývoj vůbec hned z samého počátku*“.

prítomných. Po ich skončení bola vztýčená štátna vlajka sprevádzaná štátnou hymnou a 21 výstrelmi z diel. Hymnu ľudáci rušili spievaním hymnickej piesne *Hej Slováci* a až po Hlinkovom zákroku zaspievali slová československej hymny.⁶⁷

Po hymne nasledovali príhovory cirkevných hodnostárov. Najskôr prehovorili zahraniční hostia – belehradský arcibiskup Ivan Rafael Rodić a mostarský biskup Alojzije Stjepan Mišić. Po nich vystúpil olomoucký arcibiskup Leopold Prečan,⁶⁸ ktorý pozval prítomných na Velehrad a užhorodský gréckokatolícky biskup Alexander Stojka prízvu-
kujúci bratstvo Slovákov a Podkarpatských Rusov. Príhovory ukončil nitriansky biskup Kmeťko, ktorý poďakoval vláde za záštitu nad oslavami a početnosť vládnjej delegácie, krajinskému prezidentovi a Slovenskej krajine a všetkým, ktorí sa podieľali na prípravách podujatia. Prečítal pozdrav pápeža i pozdravné telegramy zaslané pápežovi a prezidentovi. Po odznení pápežskej hymny a piesne *Hej Slováci* vládna delegácia a cirkevní hodnostári opustili tribúnu, čím bola táto časť osláv oficiálne ukončená.⁶⁹

Narušenie programu osláv a prezentácia vlastných politických predstáv pred zahraničným obecnstvom však ľudákovi nestačila. Aj po odchode oficiálnych hostí pokračovali ešte vyše hodinu v politických prejavoch. Na tribúnu sa tak dostal aj poslanec Martin Rázus, predseda Slovenskej národnej strany, ktorá predstavovala evanjelickú líniu autonomistického prúdu. Po ňom vystúpili dvaja českí politici, taktiež poslanci Národného zhromaždenia. Najskôr československý kresťanský socialista zvolený do poslaneckej snemovne NZ na kandidátke HSLS Antonín Čuřík a po ňom parlamentný zástupca Lígy proti viazaným kandidátnym listinám Antonín Chmelík. Rozchádzajúce sa obecnstvo sa márne dovolávalo vystúpenia Jozefa Tisa. Po ukončení prejavov bol Hlinka nesený mládežou na čele štvortisícového sprievodu až k piaristickému kostolu, kde poukázal na veľké víťazstvo svojej strany a ohlásil neúprsný boj proti vláde.⁷⁰ Po ňom ešte vystúpil Tiso⁷¹ a Jozef Buday⁷² a po cca 45 minútach vyzval Hlinka akademickú mládež k účasti na orolskom zlete, pričom naznačoval zámer podobného scenára ako na Jubilejnej manifestácii. Následne boli rečníci odprevadení k Budayovmu bytu.⁷³

Ďalej podľa plánu

Napriek tomuto narušeniu harmonogramu osláv, ktoré malo mať závažné dopady a zatinilo celý program, ostatný priebeh už zodpovedal naplánovanému scenáru. Od 15. hodiny prebiehali verejné cvičenia Orla i Sokola. Orli cvičili na štadióne pod hradom. Toto

---

se dāl obcováním se Západem a celou Evropou. Politika našeho národa, naší republiky byla a musí být světovou“. AKPR Praha, f. KPR, k. 152, i. č. 1060/E, č. j. D 7266/33.

67 NA ČR Praha, f. PMV - AMV 225, k. 1151, sig. 225-1151-2.

68 V monografii Nitry je chybně označený jako belehradský arcibiskup. ZUBÁČKA, ref. 3, s. 55. Túto chybu autorka opravila v novšej štúdiu ZUBÁČKA, ref. 4, s. 264.

69 NA ČR Praha, f. PMV - AMV 225, k. 1151, sig. 225-1151-2.

70 Podrobný opis udalostí z pohľadu československých štátnych orgánov obsahujú viaceré úradné správy sústredené v zložke NA ČR Praha, f. PMV - AMV 225, k. 1151, sig. 225-1151-2. Pohľad HSLS na udalosti priniesli články v *Slováku* z 15. augusta. *Slovák*, 15. 8. 1933, roč. 15, č. 182, s. 1-4.

71 Vo vystúpení sa tradične dožadoval autonómie a štátny režim označil za „*čvachoslovenský systém*“.

72 Buday tvrdil, že „*rôzni činitelia chceli vykopnúť Hlinkovú slov. ľudovú stranu z týchto osláv, ale že Slováci majú 1100 ročné právo*“.

73 NA ČR Praha, f. PMV - AMV 225, k. 1151, sig. 225-1151-2.

podujatie navštívil minister unifikácií J. Šrámek a minister verejných prác J. Dostálek, zastavil sa i krajinjský prezident. Početnejšie oficiálne zastúpenie mala sokolská akcia, ktorá sa konala na ploche letiska len niečo vyše hodiny potom, čo ho opustili aj poslední ľudácki priaznivci. Sokolov prišli podporiť viacerí členovia vládnej delegácie na čele s ministerským predsedom J. Malypetrom, ministrami M. Hodžom, I. Dérerom, krajinjským prezidentom J. Országhom a zástupcami generality. Súčasťou oboch podujatí, ktoré boli zakončené ľudovou veselnicou, boli aj vystúpenia vojska.⁷⁴ Nedeľný večer ešte spestrilo Slovenské národné divadlo, ktoré pred piaristickým kostolom vystúpilo s operou Jozefa Rosinského *Mataj*. V Katolíckom dome v tom čase prebiehal „zoznamovací“ večierok plniaci úlohu neformálneho spoločensko-diskusného fóra.⁷⁵

Pondelok prebiehal v pracovnej atmosfére. Po bohoslužbách síce pokračovali aj sokolské a orolské preteky, ale väčšinu podujatí tvorili zjazdy a valné zhromaždenia rôznych stavovských a záujmových organizácií.⁷⁶ Na časti akcií sa zúčastnili niektorí ministri a cirkevní hostia. Minister školstva Dérer však nenaplnil očakávaná Zemského učiteľského spolku a nedostavil sa na jeho zjazd. Predsedajúci Anton Hancko, niekdajší poslanec za HSLS, jeho neprítomnosť pred 500-členným auditóriom komentoval: „*je to hanba, že minister školstva Dr. Dérer, ktorý je v Nitre a je tiež Slovák, neprišiel na zhromaždenie najväčšieho učiteľského spolku*“.⁷⁷

Nedeľné udalosti sa odrazili aj v prejavoch časti rečníkov na pondelňajších podujatiach. Tak to bolo i u spomínaného ministra školstva, ktorý v pondelok verejne vystúpil až o 11. hodine. V sprievode starostu Nitry Mojta, ministra Hodžu a krajinjského prezidenta Országha sa zúčastnil kladenia základného kameňa Pribinovej jubilejnej štátnej meštianskej školy, kde mal hlavný prejav obhajujúci československú štátnosť pred zahraničným nebezpečenstvom a vyzdvihujúci dedičstvo Pribinu. V prejave Dérer zdôraznil: „*Nie sme národom z milosti diplomatov, sme národ ktorý mal svoj štát, mal kultúru vyvinutú kresťanstvom skôr, než tí ktorí robia úklady o náš národný život a pomluvajú*

74 NA ČR Praha, f. PMV - AMV 225, k. 1151, sig. 225-1151-2, por. *Program 1100 ročných Jubilárnych osláv založenia prvého kresťanského chrámu kniežaťom Pribinom v Nitre*, ref. 42, s. 8-9.

75 *Program 1100 ročných Jubilárnych osláv založenia prvého kresťanského chrámu kniežaťom Pribinom v Nitre*, ref. 42, s. 9.

76 O 9. hod. boli zahájené tieto podujatia: v mestskom divadle slávnostné valné zhromaždenie „Slovenského Krajinjského Sväzu obcí a miest“, vo veľkej dvorane mestského domu Zjazd slovenských a podkarpat-skoruských sporiteľní, v záhradnom kine Palace slávnostné Valné zhromaždenie „Sväzu čl. ľudových zemedelcov, živnostníkov a robotníkov“, v Kultúrnom dome valné zhromaždenie „Katolíckej Jednoty Žien“ a slávnostný Zjazd orolských osvetových pracovníkov, vo veľkej dvorane okresného domu sa zišlo zastupiteľstvo „Zemského učiteľského spolku na Slovensku“. Od 10. hodiny prebiehalo v Misijnom dome slávnostné Zasadnutie slovenských bohoslovcov a na štadióne slávnostné Valné zhromaždenie Slovenských katolíckych skautov. O 10.30 začalo v Kultúrnom dome valné zhromaždenie „Sväzu slovenských železničiarov“. O 11. hod. sa konali: valné zhromaždenie „Spolku ústredia kresť. Rofníckeho sdruženia“ vo veľkej dvorane okresného domu, slávnostný Zjazd „odborových organizácií čl. str. nár. soc.“ v Národnom dome a Zjazd „Apoštolátu sv. Cyrila a Metoda“ v Misijnom dome. Popoludní sa o 16. hod. uskutočnil Zjazd „Sväzu pestiteľov tabáku CSR“ v Národnom dome a slávnostné Valné zhromaždenie „Ústredia slov. kat. študentstva“ v Katolíckom kultúrnom dome. Pracovné aktivity zakončilo o 16.30 Valné zhromaždenie „Literárno-vedeckého odboru spolku Sv. Vojtecha“ v Kultúrnom dome. *Program 1100 ročných Jubilárnych osláv založenia prvého kresťanského chrámu kniežaťom Pribinom v Nitre*, ref. 42, s. 9-11.

77 NA ČR Praha, f. PMV - AMV 225, k. 1151, sig. 225-1151-2.

nás z menejcennosti. “ Na podporu československej vzájomnosti prehlásil: „*Môžeme byť rôznych názorov, ale nikdy nesmieme zabudnúť, že Čech a Slovák navždy spolu patria do jedného štátu, do jedného kultúrneho, hospodárskeho a kmeňového rámca.*“ Apeloval tiež negatívnym príkladom z histórie Veľkej Moravy, keď varoval, že „*vtedajší československý štát zahynul preto, lebo predáci jednotlivých zemí mali väčšmi na mysli separatizmus ako myšlienku, že len v tesnej jednote v nerozlučnom spojení môžu si zabezpečiť vlastnú slobodu a svojráz.*“⁷⁸

Dérer s Hodžom a Országhom boli tiež spolu s viacerými ďalšími politickými a osvetovými predstaviteľmi rozhodujúcimi postavami odovzdávania novostavby štátnej hospodárskej školy. Na akcii, ktorá sa konala o 15. hodine, mal hlavný prejav minister poľnohospodárstva. Hodža v ňom vychádzal z hesla „*Demokracia nesmie pripustiť anarchiu*“ a tiež reagoval na ľudácke narušenie nedeľňajšieho slávnostného zhromaždenia. Vo svojej reči skonštatoval, že „*na včerajšej manifestácii prečítal poslanec Hlinka akúsi deklaráciu pre Slovensko. My však žiadnu deklaráciu slovenskému národu nepri-nášame, lež prinášame mu činy a to menovite školy, ktoré majú povzniesť slovenský národ na úroveň národa českého. Kým Slováci vlastnou prácou a vlastnou silou nedomôžu sa takého postavenia jako bratia zamoravskí, do tej doby nebudú mať ani práva na túto rovnakú kultúrnu úroveň. Slováci sa musia snažiť dohoniť to, čo im bolo tisíc rokov zne-možňované.*“

Ďalej, tak ako Dérer, poukázal na skutočnosť, že „*ríša Veľkomoravská nie cudzou silou ani cudzou mocou, lež vnútornou rozpoltenosťou a nesvornosťou bola vyvrátená. Dejiny sa dnes opakujú a my na Slovensku stretávame sa zase s tými, ktorí chcú rozoštváť a rozložiť sjednocujúce sily národa československého.*“ Na záver varoval, že „*demokra-cia postupovala až dosiaľ voči rozvratným živlom príliš mierne, ale v tom okamihu, kedy tieto rozvratné snahy sú príliš známe, musí i demokracia siahnuť k tvrdosti a pritiahnúť opraty. Demokracia, ktorá by nevedela byť tvrdá viedla by k anarchii.*“ Po Hodžovi vy-stúpili ešte ďalší rečníci vrátane starostu Nitry. Mojto, hoci ľudák, sa dištancoval od akti-vít vlastnej strany z predchádzajúceho dňa a poprosil vládu v mene mesta o prepáčenie.⁷⁹

Vedenie Nitry reagovalo na situáciu promptne a už 18. augusta zvolalo mimoriadnu schôdzu obecného zastupiteľstva, kde bolo schválené uznesenie dištancujúce sa od uda-losti z 13. augusta a vyslovujúce vernosť československému štátu a vláde. Je príznačné, že na schôdzi sa nezúčastnili zástupcovia ľudovej strany a to vrátane starostu Mojtu. Zasadnutiu tak predsedal zástupca starostu Samuel Meutner. Okrem ľudákov schôdzu bojkotovali aj kresťanskí socialisti a keďže komunisti nehlasovali, znamenalo to neúčast' 21 zastupiteľov. Uznesenie bolo prijaté 22 hlasmi, ktoré patrili ostatným prítomným 21 členom obecného zastupiteľstva a vedúcemu notárovi, čiže len tesnou väčšinou. Tým, že uznesenie bolo koncipované v mene obecného zastupiteľstva, časť provládnej tlače dedukovala, že ho odsúhlasil aj starosta, ktorý bol členom ľudovej strany. Takúto inter-pretáciu však ľudáci ostro kritizovali.⁸⁰

78 NA ČR Praha, f. PMV - AMV 225, k. 1151, sig. 225-1151-2. Podľa ľudáckeho denníka *Slovák* mal Dérer o ľudákoch prehlásiť: „*Sú vraj demagogovia, krikl'uni, nemajú rešpekt pred zákonitou vládou štátu a preto nemilosrdne pôjde vláda proti rozvratníkom.*“ *Slovák*, 15. 8. 1933, roč. 15, č. 182, s. 5, Tretí deň Pribinových osláv.

79 NA ČR Praha, f. PMV-AMV 225, k. 1151, sig. 225-1151-2.

80 NA ČR Praha, f. PMV - AMV 225, k. 1151, sig. 225-1151-2; *Slovák*, 18. 8. 1933, roč. 15, č. 184, s. 4-5,

Opačne reagovala ústredná osobnosť diania na letisku, ktorou bol predseda HSES. Hlinka vystúpil s hlavným referátom na slávnostnom zhromaždení Ústredia slovenského katolíckeho študentstva. Pred prítomným poľským kardinálom Augustom Hlondom, zahraničnými cirkevnými hodnosťarmi, predsedajúcim biskupom Kmeťkom a asi päťsto študentmi so zjavnou radosťou prehlásil, že sa „*Slováci neprestanú usilovať a pracovať dokiaľ nedosiahnu autonómie*“. Zároveň však skonštatoval, že „*Češi sú skutočne pre Slovákov bratia Češi, ale zato žiadajú, aby bratia Češi považovali tiež Slovákov za bratov*“. Po prejavocho ostatných rečníkov zhromaždenie zaslalo pozdravné telegramy pápežovi, prezidentovi republiky a krajinskému prezidentovi.⁸¹

Ani počas pondelka nechýbali športové a kultúrne aktivity. Už v ranných hodinách sa uskutočnili sokolské preteky mužov i dorastencov v „*telocviku prostom*“ a orolské preteky v hrách. Popoludní sa konali sokolské preteky v plávaní v rieke Nitre a pokračovalo futbalové zápolenie o *Pribinov slovanský pohár*. Kultúrne podujatia prebiehali na námestí pred piaristickým kostolom, kde Slovenské národné divadlo najskôr uviedlo o 15. hodine Smetanovu operu *Predaná nevesta* a o 20. hodine znovu Rosinského operu *Mataj*. V tom istom čase prievádzská odbočka Slovenských katolíckych skautov hrala v Katolíckom dome divadelnú hru *Život človeka*. Denný program ukončil o 22. hodine ohňostroj na kalvárskom vrchu.⁸²

Hlavné oslavy venované Pribinovi boli zakončené v utorok 15. augusta, ktorý bol venovaný predovšetkým cirkevným podujatiam. Po svätej omši v katedrálnom chráme nasledovala procesia⁸³ za účasti biskupov i zahraničných cirkevných hodnostárov smerujúca na letisko. Tu mal kázeň banskobystrický biskup Marián Blaha, ktorý vyzdvihol rodičovskú starosť Pribinu o zabezpečenie kresťanskej výchovy syna Koceľa. Súčasne na kalvárskom vrchu v maďarčine kázal pápežský protonotár Ľudevít Okánik. Niekoľkotisícový dav jeho poslucháčov po kázni taktiež zamieril na letisko.

Svätú omšu na letisku celebroidal kardinál Hlond, počas omše účinkoval zbor a sólisti Slovenského národného divadla, zbor nitrianskej katedrály, nitrianske spevokoly a symfonický orchester Slovenského národného divadla dirigovaný Jozefom Rosinským. Po bohoslužbe nasledovali prihovory cirkevných hodnostárov. Biskup Kmeťko prečítal list vatikánskeho štátneho sekretára kardinála Eugenia Pacelliho, pričom vyzdvihol pápežovo želanie zachovávať vieru zdedenú po otcoch. Tiež navrhol pozdravný telegram pápežskému nunciovi. Kardinál Hlond, arcibiskup Rodić a biskup Mišić tlmočili pozdravy svojich národov národu slovenskému. Zhromaždeniu sa prihovoril aj Hlinka, ktorý zdôraznil, že slovenský národ v znamení kríža ide „*po stopách slovenského kniežata Pribinu*“. Cirkevnú manifestáciu ukončil biskup Kmeťko a pápežská hymna.⁸⁴

Popoludní sa ešte v Kultúrnom dome uskutočnila slávnostná akadémia Slovenských mariánskych kongregácií, neskôr vo dvorane okresného domu 63. valné zhromaždenie

Spolkové zasadnutia v Nitre, tiež *Slovák*, 20. 8. 1933, roč. 15, č. 186, s. 3, Najnovšia blamáž v Nitre.

81 NA ČR Praha, f. PMV - AMV 225, k. 1151, sig. 225-1151-2.

82 *Program 1100 ročných Jubilárnych osláv založenia prvého kresťanského chrámu kniežatom Pribinom v Nitre*, ref. 42, s. 9-11.

83 Haláchy odhadoval počet účastníkov na 35 000. NA ČR Praha, f. PMV - AMV 225, k. 1151, sig. 225-1151-2.

84 NA ČR Praha, f. PMV - AMV 225, k. 1151, sig. 225-1151-2. Por. *Program 1100 ročných Jubilárnych osláv založenia prvého kresťanského chrámu kniežatom Pribinom v Nitre*, ref. 42, s. 11-12.

Spolku svätého Vojtecha. Zhromaždenie spolku bolo vedené jeho predsedom Hlinkom za účasti biskupského zboru, kardinála Hlonda, podpredsedu senátu NZ Hrubana, poľského konzula Waclawa Lacińskiego a starostu Nitry Mojtu. Súčasťou rokovania bola voľba vedenia na ďalšie tri roky, ktorá potvrdila v predsedníckej funkcii Hlinku. Podpredsedom sa opäť stal Buday. Po ukončení zasadnutia odcestoval Hlinka do Ružomberku.⁸⁵

Taktiež posledný deň slávností bol vyplnený aj športovými a kultúrnymi akciami. Slovenské národné divadlo uviedlo pred piaristickým kostolom dve opery. Najskôr to bola o 15. hodine repríza *Predanej nevesty*, o 20. hodine zase *Rusalka*. Futbalové mužstvá medzitým dokončili svoje záporenia. Víťazovi, ktorým sa stalo mužstvo K. S. Cracovia, bol *Pribinov slovanský pohár* odovzdaný počas slávnostného zakončenia hier v zrkadlovej dvorane okresného domu.⁸⁶

Dôsledky narušenia charakteru podujatia

Ako bolo naznačené, ľudácke aktivity počas nedele 13. augusta vrhli tieň na celé podujatie. Narušenie verejného poriadku, dehonestácia vedenia štátu a štvavé protištátne heslá nenechali úradné miesta, ale ani tlač bez povšimnutia. Štátne orgány prakticky okamžite zahájili stopovanie po pôvodcoch a aktívnych účastníkoch ľudáckej demonštrácie. Z postihov však boli zámerne vylučované ľudácke špičky, v prípade ktorých by bolo stíhanie komplikované, prípadne ho mohla ľudová strana propagandisticky využiť. Štátne orgány sa preto sústredili najmä na bežných občanov, zrejme s úmyslom odradiť ich od podpory podobných aktivít v budúcnosti.⁸⁷ Za výtržnosti počas kritického dňa 13. augusta tak bolo podľa úradných údajov krajinského prezidenta z júna 1936 pôvodne trestne stíhaných až 114 osôb. Z týchto bolo okresným súdom v Nitre 72 oslobodených a 30 odsúdených. Trestné pokračovanie bolo zastavené u deviatich občanov.⁸⁸ Väčšina z odsúdených dostala finančné tresty.⁸⁹

Vedenie ľudovej strany sa k udalostiam, ktoré interpretovalo ako svoje veľké víťazstvo, sebavedomo hlásilo. Dokonca prezentovalo odhodlanie znášať prípadné retorzie zo strany štátu. Už v záverečný deň podujatia 15. augusta predseda HSLS A. Hlinka na slávnostnom obede pri hodnotení dosiahnutých politických výsledkov prejavil spokojnosť a spolu so svojimi spolupracovníkmi tiež odhodlane konštatoval, že sa neboja perzekúcií zo strany vlády, keďže každá palica má dva konce. Hlinka dokonca vyhlásil: „*Žalárov sa nebojím, videl som dvere žalárov zatvárať, ale videl som ich aj otvárať.*“⁹⁰ Stranická línia

85 NA ČR Praha, f. PMV - AMV 225, k. 1151, sig. 225-1151-2. Por. *Program 1100 ročných Jubilárnych osláv založenia prvého kresťanského chrámu kniežatom Pribinom v Nitre*, ref. 42, s. 12.

86 *Program 1100 ročných Jubilárnych osláv založenia prvého kresťanského chrámu kniežatom Pribinom v Nitre*, ref. 42, s. 12.

87 Napriek existencii spoľahlivých informácií o tom, že aktivity usmerňoval podpredseda HSLS a poslanec československého parlamentu Jozef Tiso, k jeho stíhaniu nedošlo. Štátne orgány zrejme nechceli ísť zložitou cestou získavania súhlasu parlamentu s vydaním poslanca k súdnemu stíhaniu.

88 Šlo o obyvateľov Bánoviec nad Bebravou, ktorí boli od 10. októbra 1933 vo vyšetrovacej väzbe. NAČR Praha, f. PMV - AMV 225, k. 1151, sig. 225 - 1151 - 1. V decembri 1935 im prezident republiky udelil milosť. ZUBÁČKA, ref. 4, s. 270.

89 Časť z nich bola úspešná pri odvolaní - šesť bolo oslobodených a dvom bolo priznané podmienené odsúdenie, 13 trest zaplatilo alebo si odpykalo a u ôsmich bol vymeraný peňažný trest vymáhaný. NAČR Praha, f. PMV - AMV 225, k. 1151, sig. 225 - 1151 - 1.

90 NA ČR Praha, f. PMV-AMV 225, k. 1151, sig. 225-1151-2.

sa prirodzene prejavila v článkoch ľudáckej tlače. Ostré písanie denníka *Slovák* malo za následok najskôr zákaz kolportáže. Keďže prvá výstraha sa minula účinkom, bolo vydávanie ľudáckeho periodika zastavené.⁹¹

Zhrnutie

Už úvod štúdie konštatoval, že Pribinove slávnosti neboli záležitosťou len jedného dňa a iba jedného podujatia. Je pravda, že kvôli sledovanosti a publicite získala celá akcia, paradoxne pod patronátom vlády, nakoniec negatívne hodnotenie zo strany československých orgánov, pokým ľudáci ho označovali ako svoje veľké víťazstvo. Celkové vyznenie osláv bolo preto určené pertraktovanosťou jediného podujatia, ktoré navyše ani nebolo najmasovejšie. Keď sa však na ich priebeh pozrieme komplexne, či už sa obmedzíme iba na augustové vyvrcholenie,⁹² alebo na ich pripomínanie počas približne polovice roku 1933, môžeme skonštatovať, že šlo o snahu dôstojne osláviť historický odkaz po stránke cirkevnej, kultúrnej i politickej. Zatiaľ čo cirkevná a kultúrna sféra nevyvolávala diskusie, práve politický odkaz sa stal problematickým bodom a signálom pre riešenie slovenskej otázky. Ľudáci sa pokúsili privlastniť si pribinovský odkaz a interpretovať ho ako súčasť permanentného slovenského úsilia o samosprávu. Identifikáciou slovenského autonomizmu s pribinovskou tradíciou úspešne konkurovali vládou presadzovanej veľkomoravskej tradícii ako národného mýtu „československého“. Centrálny kabinet závažnosť nastoleného identifikačného boja podcenil a na varovné signály v tomto smere nereflektoval. Stále veril, aj na základe informácií a postojov ministrov Slovákov, že situáciu zvládne politikou tvrdej ruky.⁹³

* Štúdia vznikla v rámci projektu VEGA 2/0119/14 *Formovanie zahraničnopolitického myslenia slovenských politických elit a spoločnosti v rokoch 1918 – 1939*.

PRIBINA-FEIERLICHKEITEN ALS GEDENKEN AN DIE CHRISTLICH-NATIONALE GROSSMÄHRISCHE TRADITION

RÓBERT A R P Á Š

Die 1933 in Nitra stattgefundenen Pribina-Feierlichkeiten waren ursprünglich als Feier und Andenken an die altertümliche christliche Tradition auf dem (tschecho)slowakischen Gebiet gedacht. Durch die Einweihung der sogenannten Pribina-Kirche wurde das Nitraer Fürstentum in die Familie der Kulturnationen Europas eingegliedert. Diese historische Tat des Fürsten Pribina sollte

91 AKPR Praha, f. KPR, k. 114, i. č. 930.

92 Počas týchto štyroch dní navštívilo Nitru podľa štatistiky okresného náčelníka 100 000 – 120 000 ľudí. NAČR Praha, f. PMV-AMV 225, k. 1151, sig. 225-1151-2. Zubácka s odvolaním na zápis v mestskej kronike píše o 300 000 účastníkoch. ZUBÁCKA, ref. 3, s. 55. Toto číslo s odkazom na *Lidové noviny* uvádza i Magdolenová. MAGDOLENOVÁ, ref. 3, s. 363.

93 V tomto stanovisku sa opieral aj o chovanie ľudáckej tlače, ktorej písanie sa zmiernilo až po tvrdsích postihoch. Rovnako až do rázneho zásahu štátnych orgánov mal byť na Slovensku údajne rozširovaný názor, že „vláda proto se neodhodlává k různým krokům, poněvadž Slovensko beztak brzy od státu odpadne“. AKPR Praha, f. KPR, k. 114, i. č. 930.

dementsprechend auch dem Ausland präsentiert werden, wo sie allerdings zum Bestandteil eines unaufhörlichen mit Ungarn geführten Kampfes um den historischen Primat im mitteleuropäischen Raum wurde.

Selbst auf dem einheimischen tschechoslowakischen Boden war dieses bedeutende historische Ereignis unterschiedlich interpretiert. Die Regierungsorgane bemühten sich darum, Pribinas Botschaft als Bestandteil der großmährischen Tradition, die der Grundbaustein des tschechoslowakischen nationalen Mythos war, zu präsentieren. Dies war auch ein der Gründe für die aktive Vorbereitung und Organisation der Feierlichkeiten seitens der staatlichen Institutionen, wobei die Schirmherrschaft über sie das Regierungskabinett übernahm. Eine andere Wahrnehmung der Tat von Pribina hatte die stärkste, durch den katholischen Priester Andrej Hlinka geführte slowakische Oppositionspartei. Hlinkas Slowakische Volkspartei versuchte es, sich Pribinas Botschaft anzueignen und sie als Bestandteil des ununterbrochenen slowakischen Bemühens um die Selbstverwaltung zu interpretieren. Die Bemühungen der Partei erlebten den Höhepunkt am zentralen Tag der Feierlichkeiten, dem 13. August, der in eine die Autonomie anstrebende Demonstration mit antitschechischer Zuspitzung ausbrach. Wegen dieses einzigen Ereignisses erhielten die kompletten Feierlichkeiten von den tschechoslowakischen Organen eine negative Bewertung, die nicht nur die Koalitionspresse, sondern auch der Großteil der historischen Gemeinde übernahm. Im Gegenteil dazu präsentierten die Anhänger der autonomistischen Bewegung dieses Ereignis als eigenen Sieg.

Die vorliegende Studie hat die Aufgabe, solch eine schwarz-weiße Wahrnehmung zu revidieren. Die Pribina-Feierlichkeiten waren nämlich keine Angelegenheit, die sich nur auf einen Tag oder ein Ereignis beschränkten. Überdies gehörten sie auch nicht zu den massenhaftesten Festlichkeiten. Egal, ob wir uns dabei nur auf den Kulminationspunkt im August oder auf das etwa ein halbes Jahr dauernde Erinnerung an die Tat in 1933 beschränken, ermöglicht uns eine komplexe Betrachtungsweise des Verlaufs der Feierlichkeiten festzustellen, dass ursprünglich nur eine würdige Feier Pribinas historischer Botschaft auf christlichem, kulturellem und politischem Niveau angestrebt war. Die christliche und kulturelle Sphäre standen miteinander im Einklang. Zum problematischen Punkt wurde gerade die politische Botschaft Pribinas Tat, die zum Bestandteil eines lang andauernden Streites zwischen den slowakischen Autonomisten und der Regierungsmacht um das Recht der Slowakei auf die Selbstverwaltung wurde.

PhDr. Róbert Arpáš, Ph.D.
Katedra histórie FF UKF v Nitre
Hodžova 1, 949 01 Nitra
e-mail: rarpas@ukf.sk